

ПОГЛЯДИ ОЛЕКСІЯ БУТОВСЬКОГО НА ПРОБЛЕМУ ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

*П.А. Пілагов
м. Луганськ, Україна*

Питання формування фізичної культури, здорового способу життя у підростаючого є актуальними і фундаментальними. Даній проблемі присвячені численні праці вітчизняних і зарубіжних вчених. Одними з яскравих прикладів виховання високоосвіченої, культурної та розвиненої особистості є досвід А.Д. Бутовського (1838-1917) - видатного педагога, вченого, талановитого викладача вищої школи, спортивного та громадського діяча, одного із засновників наукової теорії формування здорового способу життя особистості, автора новаторських за своїм змістом посібників, організатора фізкультурно-спортивної та оздоровчої роботи у навчальних та громадських установах.

Розглядаючи проблему морального та фізичного розвитку особистості, А. Бутовський підкреслював виховний потенціал фізичного виховання і спорту.

Важливою передумовою формування фізичної культури педагог вважав доступність фізкультурної освіти, а також забезпечення їй масового характеру. Це, на його думку, передбачає, надання можливості для дітей та молоді безкоштовно користуватися гімнастичними залами, стадіонами, котками, послугами велосипедних пунктів як засобами оздоровлення.

Здоров'я, на думку А. Бутовського - це якість духовного, психічного і фізичного розвитку та діяльності. Поняття "здоров'я" вчений ототожнював з поняттям "сила", "бадьорість", які виділяв з ряду інших: "рухливість і спритність, тілесна краса і ініціатива; хоробрість, тверда воля, і моральні якості" [3, с. 42]. Педагог переконує, що мета формування фізичної культури полягає в гармонійному розвитку особистості. Відповідно до такого розуміння, формування фізичної культури підростаючого покоління він розглядав як: а) складний процес біосоціальної розвитку особистості; б) рушійну силу, активізує процес самопізнання, самовиховання, самовдосконалення дітей та молоді в) невід'ємну частину цілісного навчально-виховного процесу шкільної освіти.

А. Бутовський був переконаний, що основою фізичної культури особистості є, насамперед, її рухова активність. Зокрема, він писав: "Здорове фізичне виховання служить основою розвитку багатьох якостей, які підсилюють не лише тілесну, а й духовну працездатність людини, а дисципліна тіла позитивно впливає на дисципліну розуму" [5, с. 40]. Безсумнівно, для свого часу це був прогресивний погляд на роль і місце фізичної культури і спорту в системі виховання дітей шкільного віку.

Говорячи про фізичне виховання особистості, А. Бутовський використовував поняття "фізична освіта", під яким розумів "розвиток тих загальних здібностей рухового апарату, необхідні людині, до якої б діяльності вона себе не готувала, які людина інстинктивно вправляє з дитинства" [6. 225-226].

На думку А. Бутовського, завдання фізичної освіти повинні реалізовуватися, в першу чергу в школі. Саме в школі повинні бути прийняті "розумні заходи до того, щоб дати можливість своїм вихованцям управлятися у вкладених в людину елементарних здібностях до руху протягом усього періоду їх навчання, і сформувані у них звичку до таких вправ і після закінчення школи" [5, с. 559].

Аналіз педагогічних ідей та практичної діяльності педагога дозволяє стверджувати, що він застосовував широкий спектр педагогічних засобів з метою зміцнення здоров'я дітей та підлітків. Серед найбільш ефективних-це спортивні та рухливі ігри, єдиноборства, військові, гімнастичні та загально-розвиваючі вправи, щоденна фізична зарядка, плавання, загартовування, раціональне харчування. [4, с. 196]. Також А. Бутовський намагався збагатити і урізноманітнити позашкільні заняття вихованців. З цією метою педагог-новатор широко використовував природні фактори (сонце, свіже повітря, вода, тепло, холод) як засіб загартовування організму. Заняття фізичними вправами, кінні екскурсії, рухливі ігри на

свіжому повітрі, сонячні та повітряні ванни, обливання, купання викликають, на думку А. Бутовського, бадьорість, підйом, працездатність, позитивно впливають на зміцнення здоров'я вихованців [1, с. 3].

Одним з перших в історії вітчизняної педагогічної думки А. Бутовський обґрунтував наукові основи формування фізичної культури підростаючого покоління, які характеризуються єдністю теоретичних ідей і практичного досвіду діяльності:

- Мета - реалізація процесу формування всебічної і гармонійно розвиненої особистості;

- Завдання - дозвіл у вихованні емоційно-позитивного і свідомого ставлення до власного здоров'я, формування прагнення до його збереження та зміцнення, набуття практичних умінь і навичок оздоровлення організму;

- Зміст - забезпечення рухової активності дітей і підлітків, дотримання правил особистої гігієни, організація раціонального режиму дня і харчування, загартовування учнів, формування у них культури почуттів і поведінки;

- Кошти - здійснення спортивних і рухливих ігор, єдиноборств, військових, гімнастичних і загальнорозвиваючих вправ, щоденної фізичної зарядки, плавання, загартовування, раціонального харчування, використання природних факторів;

- Умови - високий професіоналізм майстерності педагогів, яке проявляється у дотриманні ними належних санітарно-гігієнічних вимог у навчально - виховної та побутової діяльності вихованців, вивченні педагогами динаміки фізичного розвитку та стану здоров'я дітей протягом навчального року, дотриманні вчителями педагогічно доцільною інтенсивності навантажень і послідовності чергування розумової та фізичної діяльності, організація просвітницької роботи з батьками з метою поширення серед них фізіолого-гігієнічних знань.

Вивчивши підходи Бутовського до теорії формування фізичної культури підростаючого покоління можна зробити висновок, що - фізична культура це єдність здібностей, гуманістичних цінностей, орієнтацій, знань, навичок, умінь ведення здорового способу життя. Вона виражається в наявності і розвитку задатків і здібностей бути здоровим; в змісті установок на оздоровчу діяльність; в системі і глибині знань про здоров'я, проявляється в оволодінні оздоровчими технологіями; в формуванні високого рівня духовності, що дозволяє орієнтуватися в різновидах цінностей і формувати через ці механізми відповідне сприйняття навколишнього світу, яке спрямоване на оздоровлення себе і оточуючих.

Література

1. Биографический справочник. Алексей Дмитриевич Бутовский - апостол олимпийского движения современности / [авт. и сост. текста В. Павлов]. - Полтава: ФІОП Говоров СВ, 2008. - 12 с.

2. Бутовский А.Д. В родном гнезде (Летопись рода Бутовского). - Петроград, 1916. - 95 с.

3. Бутовский А.Д. Годы моего учения в Петровском-Полтавский кадетский корпусе / Алексей Дмитриевич Бутовский. - Петроград, 1915. - 53 с.

4. Бутовский А.Д. Прекратившийся род /Алексей Дмитриевич Бутовский. - Петроград: Типография Усова, 1915. - 53 с.

5. Бутовский А.Д. Телесные упражнения и Внеклассные занятия в кадетский корпусах. - Москва, 1889. - 67 с.

6. Драга В. Биографический очерк о жизни и деятельности А.Д. Бутовского /В. Драга, М. Зубаль //Бутовский А.Д. Избранные произведения /Авторы-составители В.В. Драга, М.Д. Зубаль; Под редакцией А.В. Домашенко. - М.: Ничлава, 2007. - С. 7-16.